

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.3.139-152>

Powstanie i organizacja Akademii Pedagogiki Specjalnej (1922-2022)

Establishment and Organisation of the Academy of Special Education (1922-2022)

Jacek Kulbaka

Abstract

The text contains information related to the establishment and organisation of the State Institute of Special Pedagogy (1922) in Warsaw, transformed into the Higher School of Special Pedagogy (1976) and the Academy of Special Pedagogy (2000).

Keywords: State Institute of Special Pedagogy. Special education and training in Poland.

Wprowadzenie

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie obchodziła w 2022 r. setną rocznicę działalności. Rodowód Akademii, przekształconej w 2000 r. z Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej (od 1976 r.), wywodzi się z działalności Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Instytut zajmował się kształceniem i doksztalcaniem nauczycieli-wychowawców szkół i zakładów specjalnych, organizował i prowadził badania naukowe w obrębie pedagogiki specjalnej (wówczas leczniczej), zajmował się selekcją dzieci do pałcówek szkolnictwa specjalnego czemu służyły m.in. pracownie i poradnie Instytutu. Warto nadmienić, że była to jedyna w okresie międzywojennym tego typu placówka w Polsce i jedna z pierwszych w Europie. Dopiero w 1958 r. studia z zakresu pedagogiki specjalnej wprowadzono w programie studiów Uniwersytetu Warszawskiego. Misję kierowania Katedrą Pedagogiki Specjalnej powierzono Marii Grzegorzewskiej, twórczyni i dyrektor Instytutu Pedagogiki Specjalnej w latach 1922-1960 (do przejścia na emeryturę).

Zadaniem piszącego jest ukazanie najważniejszych wydarzeniach związanych z organizacją i funkcjonowaniem współczesnej Uczelni w perspektywie minionego stulecia /statuty, profil i metodyka kształcenia, słuchacze i inne/.

Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w latach międzywojennych (1918-1939)

Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej (dalej PIPS) został powołany dnia 4 lipca 1922 roku w wyniku połączenia Seminarium Pedagogiki Specjalnej (powołanego przez Marię Grzegorzewską na wzór Międzynarodowego Fakultetu Pedologicznego w Brukseli utworzonego przez prof. Józefę Joteyko; Statut PIPS.: Dz. Urz. MWRiOP, 1922, nr 24, poz. 300 z 15 lipca 1922.; Grzegorzewska, 1924). Utworzenie Instytutu poprzedziła działalność Kursu Pedagogiki Specjalnej, przekształconego w roczne Seminarium Pedagogiki Specjalnej powołane 21 września 1921 r.¹ oraz Państwowego Instytutu Fonetycznego im. Jana Sierzyńskiego, kierowanego przez prof. Tytusa Benniego od 6 maja 1920 r.² PIPS podlegał zwierzchnictwu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej MWRiOP). Od 1927 r. część nadzoru nad Instytutem przekazano Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Dyrektor Instytutu był powoływany przez Ministra WRiOP, podobnie jak pozostali pracownicy (na wniosek Dyrektor PIPS). Dyrektor Instytutu traktowany był jako urzędnik państwowy w V klasie uposażenia i decydował o przyjęciu do Instytutu (paragraf 8).³

Podstawowym zadaniem Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej było kształcenie i doksztalcanie czynnych zawodowo nauczycieli-wychowawców szkół podstawowych i szkół średnich w specjalnościach obejmujących: „głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo, upośledzonych moralnie i kalekich” oraz „prowadzenie badań naukowych w różnych dziedzinach szkolnictwa specjalnego a w szczególności nad ulepszaniem metod nauczania i wychowania dzieci anormalnych” oraz „dalsze kształcenie nauczycieli szkół zwykłych w specjalnych kierunkach pracy, będącej zadaniem Instytutu” (Statut PIPS paragraf 1.). Celem Instytutu była pomoc: „(...) wszystkim jednostkom tak dalece odchylnym od normy (...), że wymagają one specjalnych metod oddziaływania pedagogicznego, a więc i specjalnego przygotowania pedagogów zajmujących się nimi”.⁴ Instytut posiadał uprawnienia do prowadzenia szkoły ćwiczeń, biblioteki, pracowni badawczych i specjalistycznych poradni w dziedzinie fonetyki i ortofonii oraz w dziedzinie pedagogiki leczniczej. (paragraf 3.). Instytut posiadał uprawnienia do organizacji zjazdów, konferencji, wycieczek, kursów wakacyjnych i wyjazdów naukowych.

¹ Dz. Urz. MWRiOP, 1921, nr 20, poz. 203, s. 399.

² Dz. Urz. MWRiOP Nr 12/32 z dnia 28 maja 1920 roku, poz. 86).

³ D. Urz. MWRiOP, 1927, nr 6, poz. 80, s. 163-183); A. Hryniewicka, *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki specjalnej*, „O tym, na czym polega geniusz dobroci”, cz. 2., w „Szkoła Specjalna”, 2014, s. 151-156.

⁴ Archiwum PAN, syg. III-333, s. 4.

W PIPS obowiązywał jednoroczny cykl kształcenia.⁵ Dopiero w połowie lat 50. XX w. czas nauki został formalnie wydłużony do dwóch lat o co zresztą od początku i bezskutecznie przez lata zabiegała Maria Grzegorzewska. Do Instytutu przyjmowano czynnych zawodowo nauczycieli (szkół powszechnych, szkół średnich, szkół specjalnych, osoby bez praktyki nauczycielskiej legitymujące się wykształceniem wyższym). Przyjęcie dokonywało się w formie egzaminu pisemnego i ustnego. Od 1926 r. wprowadzono przepis, że kandydat nie mógł mieć więcej niż 35 lat. Od 1929 r. wymagano, aby legitymował się co najmniej dwu a potem trzyletnim stażem pracy (praktyki zawodowej) w szkolnictwie.⁶ W pierwszym roku naukę w Instytucie rozpoczęło 26 słuchaczy. Cykl nauczania był jednoroczny po czym absolwent otrzymywał tymczasowe zaświadczenie. Dyplom nauczyciela szkoły specjalnej przysługiwał absolwentom po napisaniu pracy dyplomowej na co przewidziano kolejny rok kalendarzowy (warunkowo przedłużano czas do 2 lat). Napisanie pracy dyplomowej było powiązane z pracą zawodową (praktyką nauczycielską), co było zbieżne z filozofią kształcenia i doskonalenia zawodowego PIPS.

W programie kształcenia wyróżniano grupę przedmiotów: a) ogólnokształcących b) pedagogicznych ogólnych c) psychologicznych d) pedagogicznych i dydaktycznych e) technicznych (śpiew, rysunek, gimnastyka, slōjd). Słuchacze zobowiązani byli do hospitowania zajęć lekcyjnych i prowadzenia lekcji próbnych w Szkole Ćwiczeń Instytutu. W dziale kształcenia nauczycieli dzieci upośledzonych umysłowo (wg ówczesnej terminologii) odbywały się zajęcia z: psychologii i dydaktyki, wykładano dzieje i organizację wychowania upośledzonych, rysunków, śpiewu, prowadzono warsztaty z zakresu przygotowania zawodowego (stolarski, szewski, szwalnia dla dziewcząt). Nauczyciele-wychowawcy z zakładach i szkołach specjalnych dla moralnie zaniedbanych odbywali zajęcia z: psychopedagogiki dzieci moralnie zaniedbanych, poznawali dzieje i organizację wychowania nieletnich przestępców, prawodawstwo i sądy dla nieletnich, śpiewu, rysunków. Specjaliści z zakresu tyflopädagogiki poznawali: psychologię ociemniałych, dydaktykę, dzieje i organizację wychowania ociemniałych, śpiew. Nauczyciele dzieci głuchoniemych zapoznawani byli z fonetyką, psychologią i dydaktyką głuchoniemych, dziejami i organizacją wychowania tej kategorii dzieci i młodzieży, metodyką rysunków. Program zajęć z 1929 r. obejmował: konserwatorium z anatomii i higieny szkolnej, rozwój fizyczny dziecka, ćwiczenia w pracowni antropometrii szkolnej, podstaw

⁵ Dz. Urz. MWRiOP, 1929, nr 2, poz. 23, s. 75-76. *Komunikat w sprawie jednorocznego Kursu w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie w roku szkolnym 1929/1930.*

⁶ Dz. Urz. MWRiOP, 1933, nr 2, poz. 41, s. 49-50.; Dz. Urz. MWRiOP, 1939, nr 2, poz. 64, s. 100-101). Patrz: D. Urz. MWRiOP, 1926, nr 4, poz. 29, s. 73-74: (*Okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratoriów Okręgów Szkolnych, inspektorów szkolnych i nauczycielstwa publicznych szkół powszechnych w sprawie kursu jednorocznego w Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie w roku szkolnym 1926/1927*).; Grzegorzewska M., *Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie*, „Szkoła Specjalna”, nr 3-4, 1928/29, s. 149-196.

psychopatologii ogólnej, psychopatologii dziecka, zasady wychowania w internatach, rozwój mowy, zboczenia i ich leczenie, seminarium pedagogiczne, gimnastykę, gry i sporty, slöjd. Specjalność głuchoniemych realizowano w wymiarze 12 godz. Tygodniowo; niewidomych - 9 godzin; upośledzonych umysłowo - 12 godzin; moralnie zaniedbanych - 10 godzin.

Już wśród pierwszych wykładowców Instytutu znaleźli się wybitni naukowcy, lekarze, psychiatrzy, neurologowie. W dużej mierze obecność tych osób była osobistą zasługą Marii Grzegorzewskiej, która prowadziła wykłady z zakresu organizacji szkolnictwa specjalnego oraz z dziejów nauczania niewidomych. Prof.zw. Józefa Joteyko wykładała psychologię, prof.zw. Tytus Benni fonetykę, dr Janusz Korczak wykład pt. „zasady wychowania w internatach”, Jan Hellmann zajmował się metodyką nauczania rachunków, Władysław Sterling psychopatią dziecka, dr Witold Łuniewski psychopatią, dr Władysław Jarecki zaburzeniami mowy, Maria Librachowa prowadziła metodykę pogadank, Felicja Łuniewska higieną i anatomią, Tadeusz Mayzner śpiewem, Aleksander Mogilnicki sądami dla nieletnich i ustawodawstwem, Tadeusz Jaroszyński działem moralnie zaniedbanych, Zofia Raczyńska rysunkiem, Stanisław Sedlaczek rozwojem fizycznym dziecka, Jakób Segał filozofią, Helena Zbrzezińska metodyką nauczania głuchoniemych, Konrada Romiszewska pełniła funkcję sekretarza Instytutu, Adela Stefanowicz-Moskiewiczowa metodyką nauczania anormalnych, Marian i Feliks Wojnarowicz byli nauczycielami „słodku”. Spośród wykładowców Instytutu w II RP szczególnie zasłużyli się: Tytus Benni, Stanisław Bytnar, Anna Gotinowa, Felicja Felhorska, Halina Jankowska, Władysław Jarecki, Tadeusz Jaroszyński, Janusz Korczak, Witold Łuniewski, Aleksander Manczarski, Tadeusz Mayzner, Stanisław Rychliński, Stanisław Sedlaczek, Jakub Segał, Adela Stefanowicz-Moskiewiczowa, Władysław Sterling oraz Michał Wawrzynowski.⁷

Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej nie miał stałej siedziby. Początkowo mieścił się w gmachu Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych przy Placu Trzech Krzyży 4/6 w Warszawie, następnie w Alejach Ujazdowskich 20 a od lat 30. XX w. przy ul. 3 Maja 18 w Warszawie (do wybuchu II wojny światowej). Instytut dysponował własną Biblioteką, Pracownią Psychopedagogiczną i Profilaktyczną, Szkołą Ćwiczeń, poradniami (ortofoniczną i pedagogiki leczniczej) oraz Muzeum Szkolnictwa Specjalnego (w latach 1959-1970 znanego pod nazwą Muzeum Pedagogiki Specjalnej). Posiadał uprawnienia do organizowania: zjazdów, konferencji, wycieczek, kursów wakacyjnych i wyjazdów naukowych.

W końcu lat 20. w PIPS kształciło się 220 słuchaczy, w tym 130 w dziale upośledzonych umysłowo, 40 w dziale głuchoniemych, 30 w specjalności moralnie zaniedbanych i 20 w dziale nauczycieli uczniów niewidomych. Do wybuchu II wojny światowej dyplom PIPS uzyskało 610 nauczycieli

⁷ Na podstawie materiałów archiwalnych (akta osobowe) Akademii Pedagogiki Specjalnej.

i wychowawców szkół i zakładów specjalnych (w tym 440 w dziale upośledzonych umysłowo; 80 w dziale głuchoniemych, 30 w specjalności niewidomych i 50 nauczycieli-wychowawców w dziale moralnie zaniedbanych; Dane za J. Kulbaka, 2012).

Wojna i okupacja (1939-1945)

Na skutek wybuchu wojny Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej wstrzymał działalność we wrześniu 1939 r. Na przełomie 1943 i 1944 roku próbowano wznowić pracę Instytutu w formie konspiracyjnej. W wyniku bombardowania Warszawy w 1944 r. całkowitemu zniszczeniu uległ gmach przy ul. 3 Maja 18 w Warszawie, gdzie mieściła się siedziba Instytutu. Pożar strawił niemal cały księgozbiór i pomoce naukowe, wyposażenie Muzeum Szkolnictwa Specjalnego, szkoły ćwiczeń i innych pracowni. Księgozbiór Instytutu obejmował w 1929 r. ok. 2,7 tys. pozycji. W 1945 r. było ich niespełna 500 (Hryniewicka, 2022). Zniszczeniu uległa dokumentacja Instytutu przechowywana do wybuchu Powstania Warszawskiego na ul. Chmielnej 36. Jak podała M. Grzegorzewska w 1945 r. w trakcie działań wojennych i okupacji poniosły śmierć co najmniej 64 osoby związane z Instytutem (wykładowcy, personel, wychowankowie PIPS), w tym: dr Halina Jankowska, dr Janusz Korczak, dr Witold Łuniewski, dr Stanisław Rychliński, dr Jakub Segal, dr Władysław Sterling, Michał Wawrzynowski, Stanisław Bytnar, Konrada Remiszewska, Maria Szubertowa, Jerzy Laskowski, Zygmunt Kurletto, Aleksander Manczarski. Stanisław Bytnar. Należałoby podkreślić, że część szkół specjalnych, pomimo okupacji i trudnych warunków bytowych, kontynuowała swą działalność dzięki ofiarności nauczycieli. W stolicy szkoły specjalne na dobre wstrzymały działalność w czasie powstania warszawskiego. W placówkach tych z ogromnym poświęceniem pracowali absolwenci Instytutu, w tym Maria Grzegorzewska, która po zamknięciu PIPS zatrudniła się w szkole specjalnej przy ul. Tarczyńskiej 27 na warszawskiej Ochocie. Wielu, także spośród nauczycieli szkół specjalnych, uczestniczyło w tajnym nauczaniu.

Działalność Instytutu po II wojnie światowej

Działalność Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej została wznowiona przez ministra oświaty 15 maja 1945 roku⁸. Formalnie zajęcia zaczęły się jesienią 1945 r. przy ul. Smulikowskiego 6/8 w Warszawie, w gmachu Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP). W 1948 r. Instytut przeniósł się do nowej siedziby (budynek wyremontowany i zaadaptowany na cele edukacyjne po zniszczeniach wojennych) przy ul. Spiskiej 16 w Warszawie.

⁸ Dz. Urz. Min. Ośw., 1945, nr 4, poz.193.

W Instytucie wznowiły działalność poradnie: Ortofoniczna, Pedagogiki Leczniczej, Laboratorium Psychopedagogiczne oraz Muzeum Szkolnictwa Specjalnego. Przystąpiono do uruchomienia kształcenia w specjalnościach: przewlekle chorych i kalekich o których mowa była w Statucie z 1922 r. Przy Instytucie zorganizowano (1946/47) „Ośrodek Metodyczny” zajmujący się poradnictwem, badaniem i selekcją dzieci z niepełną sprawnością (Grzegorzewska 1946/1947).

Z dniem 14 marca 1950 r.: zarządzeniem ministra oświaty - PIPS został przekształcony w Państwowe Studium Pedagogiki Specjalnej.⁹ W nowym Statucie Instytut stał się studium kształcenia i doksztalcania nauczycieli szkół i zakładów specjalnych, tracąc uprawnienia placówki naukowo-badawczej. Od połowy lat 50. cykl kształcenia w Instytucie został wydłużony do dwóch lat (kolejny - trzeci rok - rok przewidziano na przygotowanie pracy dyplomowej). Uruchomiono kształcenie na kursach zaocznych dla nauczycieli szkół i zakładów specjalnych posiadających wykształcenie pedagogiczne i dwuletni staż pracy pedagogicznej w tych placówkach. Obowiązywał ten sam program kształcenia (praktyka nauczycielska zwalniała z praktyk). W programie studiów znalazły się: lektoraty z dwóch języków obcych, wiedza o człowieku w normie oraz z odchyleniami od normy, wybrane zagadnienia z filozofii, logiki, socjologii, kultury i sztuki, zajęcia z zakresu teorii i praktyki rewalidacji i resocjalizacji, a także praktyka pedagogiczna.

W latach 1945-1955 Instytut ukończyło 960 słuchaczy, w tym 189 otrzymało dyplom nauczyciela szkoły specjalnej w trybie niestacjonarnym (Kulbaka, 2012). W marcu 1958 r. (nowy statut) przywrócono Instytutowi status placówki naukowo-badawczej. Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli odbywało się we współpracy ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego. Przygotowaniem nauczycieli - na podstawie programów opracowanych w PIPS - zajęły się dodatkowo kuratoria okręgów szkolnych, sekcje okręgowe ZNP, ośrodki metodyczne. Dyplom nauczyciela szkoły specjalnej wydawano na podstawie egzaminu końcowego, przeprowadzonego w gmachu Instytutu. PIPS nadzorował ponadto kursy doksztalcające dla nauczycieli zawodu oraz kursy dla wychowawców zakładów specjalnych (Statut z 27 marca 1958 r. - Dz. Urz. Min. Ośw., 1958, nr 5, poz. 50 - przywracał Instytutowi rangę placówki naukowo-badawczej (zniesiono Statut z 1950 r.). W sierpniu 1959 r. PIPS wzbogacił się o nowo wybudowany obiekt dydaktyczny przy. ul. Szczeńliwickiej 40 w Warszawie (dziś budynek „A”). W latach 1955-1970 PIPS kończyło 4649 absolwentów w tym: 1153 w trybie dziennym, 2620 zaocznym i 876 eksternistycznym (Kulbaka, 2012).

W dniu 18 maja 1970 r. Instytut stał się samodzielną placówką typu naukowo-dydaktyczną na mocy rozporządzenia Rady Ministrów¹⁰. Wprowadzono kształcenie na poziomie 3-letnich wyższych studiów zawodowych specjalnych.

⁹ Dz. Urz. Min. Ośw., 1950, nr 5, poz. 75.

¹⁰ Dz. U. PRL, 1970, nr 13, poz. 115.

W Instytucie funkcjonowały: Wydział Rewalidacji /zakład oligofrenopedagogiki, zakład surdopedagogiki, Pracownia technicznych środków nauczania i diagnostyki dzieci upośledzonych umysłowo, Pracownia technicznych środków nauczania i diagnostyki dzieci głuchych i logopedii/, Wydział Resocjalizacji /Zakład resocjalizacji nieletnich, Zakład profilaktyki społecznej/, Wydział Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego, Biblioteka Instytutu¹¹.

W dniu 1 października 1971 r. uruchomiono pierwsze zaoczne studia podyplomowe z zakresu pedagogiki specjalnej (w ramach Wydziału Resocjalizacji) oraz pracownię psychologii klinicznej w ramach Wydziału Resocjalizacji¹². Od 1 października 1973 r. rozpoczęły się studia magisterskie (dla maturzystów i absolwentów wyższych szkół zawodowych). W I połowie lat 70. XX w. w Instytucie funkcjonował: Wydział Rewalidacji oraz Wydział Resocjalizacji. W Instytucie zatrudniano 25 pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym: 6. docentów, 6. doktorów, 13. magistrów. Prace zlecone wykonywało 37 osób, w tym: 1. Profesor, 2. Docentów, 14. Doktorów, 20. Magistrów). Na studiach stacjonarnych rocznie kształciło się ok. 200 słuchaczy. Na niestacjonarnych – 360, zaś na eksternistycznych – 260 osób. Organizowano studia podyplomowe dla sędziów dla nieletnich, kursy kwalifikacyjne dla nauczycieli zawodu i przedmiotów zawodowych w szkołach zawodowych specjalnych oraz odbywały się egzaminy kwalifikacyjne na wychowawców placówek specjalnych. Łącznie w Instytucie kształciło się ok. 1 tys. osób rocznie (Doroszewska, 1972; Larecki Sz., 1972). W dniu 2 kwietnia 1976 r. na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów PIPS przekształcono w Wyższą Szkołę Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (WSPS)¹³. Do 1976 r. PIPS składał się z dwóch Wydziałów: Rewalidacji (w jego ramach funkcjonował: Zakład Nauk Społecznych, Zakład Psychologii, Zakład Pedagogiki, Zakład Wychowania Artystyczno-Technicznego, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Zakład Praktycznej Nauki Języków Obcych) oraz Resocjalizacji (Instytut Biopsychicznych i Pedagogicznych Podstaw Rozwoju i Wychowania). W latach 1976-83, po przekształceniu PIPS w WSPS była to placówka jednowydziałowa: Instytut Rewalidacji i Resocjalizacji. W jej skład wchodziły pracownie: oligofrenopedagogiki, surdopedagogiki, tyflopädagogiki, pedagogiki rehabilitacyjnej oraz zakłady: Pedagogiki, Psychologii, Nauk Społecznych, Wychowania Artystycznego i Sportu oraz Studium Wychowania Obronnego. W latach 1976-1981 studia w WSPS były czteroletnie. Od 1981 roku wprowadzono

¹¹ Dz. Urz. Min. Ośw. i Szk. Wyż., nr A-8, poz. 49, 1970. /zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z 29 czerwca 1970 r./.

¹² Dz. Urz. Min. Ośw. i Szk. Wyż., poz. 67 z dn. 6 lipca 1971 r. oraz zarządzenie z 9 lipca 1971 r.; *50-lecie Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej 1922-1972*, Warszawa 1972.

¹³ Dz. U., 1976, nr 15, poz. 93 „W sprawie przekształcenia Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Wyższą Szkołę Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej”.

5-letni cykl kształcenia na studiach dziennych. W końcu 1981 roku w WSPS studiowało 1532 studentów. Uczelnia zatrudniała 120 pracowników naukowych. W roku akademickim 1982/1983 r. 5-letni cykl kształcenia wprowadzono również na studiach zaocznych (Lipkowski, 1983; Tomasiak (red.), 1984).

W roku akademickim 1983/84 w ramach WSPS funkcjonował Wydział Resocjalizacji i Wydział Rewalidacji. W skład Wydziału Resocjalizacji wchodziły: Zakład Nauk Społecznych, Zakład Psychologii, Zakład Resocjalizacji. Wydział Rewalidacji obejmował: Zakład Dydaktyki, Metodyki i Statystyki, Zakład Pedagogiki Ogólnej, Zakład Pedagogiki Specjalnej. Do pozawydziałowych jednostek zaliczano: Bibliotekę Główną, Studium Wojskowe, Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu oraz Wydawnictwo WSPS). W latach 1986-1989 Wydziały Rewalidacji i Resocjalizacji połączono w jeden Wydział Rewalidacji i Resocjalizacji. Na mocy zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 5 IV 1989 r. WSPS otrzymał prawa nadawania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (Monitor Polski, 1989, nr 12, poz. 97). W 1992 r. rozpoczęła działalność Fundacja im. Marii Grzegorzewskiej, której celem jest zapewnienie aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i korzystania ze społecznych dóbr osobom i grupom osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym w związku z niepełnosprawnością, ubóstwem, uzależnieniami, narodowością, religią lub przynależnością środowisk marginalizowanych¹⁴.

W 1996 r. WSPS uruchomił nowy obiekt biblioteczno-dydaktyczny (budynek „B”) przy ul. Szczęśliwickiej 40 w Warszawie. Uruchomiono nowe kierunki kształcenia: logopedię, pedagogikę korekcyjną, pedagog szkolny - komputerowe wspomaganie kształcenia, pracę socjalną. W roku akademickim 1997/98 zatrudniano 190 pracowników naukowych. Kształcono w specjalnościach: oligofrenopedagogika, surdopedagogika, pedagogika terapeutyczna, tyflopedagogika, logopedia, pedagogika resocjalizacyjna, pedagogika korekcyjna, psychopedagogika kreatywności, pedagog szkolny - komputerowe wspomaganie kształcenia oaz praca socjalna. Kształcenie studentów zorganizowano również w zamiejscowym ośrodku dydaktycznym w Dęblinie (trwało to kilka lat). Od 6 do 9 maja 1997 roku w WSPS świętowano 75 rocznicę funkcjonowania placówki. W uroczystościach brali udział m.in. Prymas Polski, przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Prezydent m. st. Warszawy, Marszałek Sejmu. W ramach uroczystości rocznicowych swoją działalność zainicjowała I Ogólnopolska Scena Prezentacji Artystycznych Realizacji (OSPAR)¹⁵.

¹⁴ Statut WSPS z 1992 r.; Poznański K. 2002. *APS- przeszłość – dzień dzisiejszy – przyszłość*, „*Szkola Specjalna*”, nr 3, 2002, s. 132-136.

¹⁵ Regulamin studiów w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa WSPS 1995 Statut z 1998 r.; Gazeta Uczelniana. Wydanie Jubileuszowe 75 lat PIPS-WSPS 1922-1997.

W roku akademickim 1999/2000 w WSPS studiowało łącznie 7754 studentów, w tym na studiach dziennych 1911 osób. Na studiach niestacjonarnych w: WSPS - 2794 osób, w Helenowie (Kolegium Kształcenia Zawodowego TPD/WSPS) - 601, w Dęblinie (tzw. grupa dęblińska) – 1278 osób. Na studiach eksternistycznych kształciło się 846 osób, zaś w Kolegium Andragogiki Specjalnej – 324 osoby. Z danych archiwalnych Uczelni wynika, że od 1922 do 1998 r. PIPS-WSPS wykształcił 16338 absolwentów (Za: Kulbaka, 2022). Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej - na mocy ustawy Sejmu Rzeczypospolitej z 7 czerwca 2000 r.¹⁶ została przekształcona w Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (APS). Formalnie nazwę wprowadzono dnia 1 września 2000 r.

Od roku akademickiego 2004/05 wprowadzony został Europejski System Transferu Punktów (European Credit Transfer System), zwany w skrócie ECTS. System ten umożliwia międzyuczelnianą i międzynarodową wymianę studentów. Równocześnie, w roku akademickim 2005/6, słuchacze APS otrzymali szansę uczestnictwa w międzynarodowej wymianie studentów w ramach programu Socrates-Erasmus, obejmującym wyjazdy m.in. na studia do Niemiec, Norwegii, Szwecji i Belgii. W roku 2006/07 organizuje się wyjazdy na staże naukowo-opiekuńcze do USA w ramach National Louis University w Chicago.

Od roku akademickiego 2006/7 r. zaplecze dydaktyczne Uczelni umożliwiało kształcenie około 7 tys. studentów na studiach stacjonarnych i zaocznych. Akademia wzbogaciła się w nowoczesny obiekt dydaktyczny (budynek „C”) przy ul. Szczeńliwickiej 40.

W 2006 r. w strukturze APS zaszły istotne zmiany. Utworzono w ramach Wydziału Pedagogiki – Instytut Pedagogiki, Instytut Pedagogiki Specjalnej, Instytut Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji oraz Instytut Edukacji Artystycznej. Powołano Wydział Stosowanych Nauk Społecznych, a w nim Instytut: Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej, Instytut Psychologii Stosowanej oraz Instytut Filozofii i Socjologii¹⁷. W latach 2000-2012 APS kształcił studentów na studiach dziennych (magisterskich i zawodowych), zaocznych (magisterskich, uzupełniających i zawodowych) oraz studiach podyplomowych w zakresie pedagogiki i pedagogiki specjalnej. Zgodnie ze standardami i wymogami Unii Europejskiej w APS prowadzono kształcenie na studiach licencjackich (3-letnie) i uzupełniających (2-letnie)¹⁸.

¹⁶ Dz. U., 2000, nr 60, poz. 694 - O nadaniu Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej nazwy „Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej”; Regulamin Organizacyjny WSPS, 2001.

¹⁷ Dz. U., 2006, nr 164, poz. 1365; nr 46, poz. 328; nr 104, poz. 711.

¹⁸ Statut APS z 2007 r.

Wydział Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej uzyskał z dniem 25 września 2006 r. uprawnienia do prowadzenia przewodów habilitacyjnych¹⁹.

W końcu 2006 r. w APS kształciło się 7415 studentów, w tym: 3436 na studiach stacjonarnych, 3148 na studiach niestacjonarnych, 831-na studiach podyplomowych. Zatrudnionych było 422 pracowników (w tym 269 pracowników naukowych).

W roku akademickim 2007/8 na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych wprowadzono socjologię i politologię, zaś w roku akademickim 2008/2009 zaczęło się kształcenie na kierunku psychologia. Od roku akademickiego 2010/2011 na Wydziale Nauk Pedagogicznych wprowadzono dwustopniowe studia w zakresie: pedagogiki, pedagogiki specjalnej i edukacji artystycznej w zakresie sztuk plastycznych. Na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych przygotowano w specjalności: praca socjalna, socjologia i psychologia.

W Akademii w 2012 r. prowadziły działalność: Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych i Wolontariatu; Biuro Karier Zawodowych Absolwentów i Promocji Uczelni. Samorząd Studencki, koła naukowe, AZS i chór uczelniany. W tym czasie podjęło naukę ok. 7300 studentów (w tym ok. 1,3 tys. na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych i 6 tys. studentów na Wydziale Nauk Pedagogicznych). Zatrudniano 322 pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych oraz 221 pracowników administracji (Poznański, Markiewiczowa, Kulbaka, 2012). W 2014 r. w strukturze Akademii funkcjonował (y): Wydział Nauk Pedagogicznych (Instytut Pedagogiki, Instytut Pedagogiki Specjalnej, Instytut Edukacji Artystycznej, Instytut Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji), Wydział Stosowanych Nauk Społecznych (Instytut Filozofii i Socjologii, Instytut Psychologii Stosowanej, Instytut Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej), Jednostki Ogólnouczelniane (Katedra UNESCO im. Janusza Korczaka Interdyscyplinarnych Studiów nad Rozwojem i Dobrostanem Dziecka), Biblioteka Główna, Muzeum Marii Grzegorzewskiej i Akademii Pedagogiki Specjalnej, Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu.

W roku akademickim 2016/2017 dokonano zmian w Instytucie Psychologii Stosowanej, który przekształcono w Instytutu Psychologii. 2017/2018 – uruchomiono interdyscyplinarne studia w zakresie Psychologii i Socjologii.

Od 2019 roku w strukturze Akademii Pedagogiki Specjalnej funkcjonują: Instytut Pedagogiki /z katedrą: Historii Wychowania, Podstaw Pedagogiki Pracy i Andragogiki, Pedagogiki Społecznej, Społecznych Podstaw Rozwoju Oświaty i zakładami: Dydaktyki i Pedagogiki Medialnej, Metodologii i Pedagogiki Twórczości, Pedeutologii, Podstaw Pedagogiki, Psychopedagogiki Kreatywności,

¹⁹ Decyzja BCK-I-U-199/2006 Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów. Podstawa prawna: Dz. U., 2005, nr 65, poz. 595 ze zm.; Dz. U., 2005, nr 164, poz. 1365.

Wychowania Literackiego i Muzycznego;/ Instytut Pedagogiki Specjalnej /z Katedrą Interdyscyplinarnych Studiów nad Niepełnosprawnością, zakładami: Edukacji i Rehabilitacji Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, Podstaw Pedagogiki Specjalnej, Psychopedagogiki Resocjalizacyjnej, Surdopedagogiki, Tyflopedagogiki, Terapii Pedagogicznej oraz Poradnia dla Dzieci ze Sprzężoną Niepełnosprawnością;/ Instytut Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji /z katedrami: Pedagogiki Małego Dziecka; Wczesnej Edukacji i zakładami: Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej;/ Instytut Filozofii i Socjologii /z katedrami: Socjologii Ogólnej i Badań Interdyscyplinarnych, Socjologii Kultury, Socjologii Zmiany Społecznej i zakładami: Filozofii Moralności i Filozofii Społecznej oraz Socjologii Mediów i Komunikacji Społecznej;/ Instytutu Psychologii /z katedrą: Biologicznych Podstaw Zachowania, Psychoterapii i Poradnictwa Psychologicznego oraz zakładami: Metodologii Badań Psychologicznych, Psychologii Klinicznej Dzieci i Młodzieży, Psychologii Klinicznej Człowieka Dorosłego, Psychologii Społecznej, Psychologii Rozwoju i Wychowania, Psychologii Osobowości oraz Pracownia Testów Psychologicznych, Akademicka Poradnia Psychologiczna;/ Instytut Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej /z Katedrą Europeistyki, zakładami: Kulturowych Uwarunkowań Norm i Dewiacji Społecznych oraz Zakładem Nauk o Rodzinie i Prawa Rodzinnego, Polityki Społecznej i Pracy Socjalnej. Dodatkowo funkcjonuje Poradnia Prawna dla Studentek i Studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej;/ Instytut Edukacji Artystycznej /z Katedrą Grafiki i Rzeźby oraz zakładami: Działań Wizualnych i Arteterapii, Teorii i Historii Sztuki;/ Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych /z Centrum Egzaminacyjnym Pearson Test of English;/ Studium Wychowania Fizycznego i Sportu; Katedra UNESCO im. Janusza Korczaka.

Szkoła Doktorska Akademii Pedagogiki Specjalnej zainicjowała działalność w roku akademickim 2019/20.

W Akademii Pedagogiki Specjalnej, na mocy Ustawy 2.0. z 2018 r. (Konstytucja dla Nauki), wprowadzono zmiany organizacyjne. Obok Rektora i Senatu funkcjonuje Rada Uczelni. Na czele Instytutów /Pedagogiki, Pedagogiki Specjalnej, Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji, Edukacji Artystycznej, Filozofii i Socjologii, Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej, Psychologii – stoją Dyrektorzy/. Prorektor ds. Kształcenia sprawuje nadzór nad Biurem: Aplikacji Komputerowych; Organizacji Kształcenia, Planowania Kształcenia, Pomocy Materialnej i Absolwentów, Studiów Podyplomowych i Kursów, Spraw Studenckich, Samodzielne Stanowisko ds. Osób z Niepełnosprawnościami, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu oraz Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych. Prorektorowi ds. Nauki podlega: Biuro ds. Obsługi Badań i Współpracy z Zagranicą, Biuro ds. Obsługi Procedur Awansowych, Szkoła Doktorska, Biblioteka Główna, Wydawnictwo APS, Muzeum Marii Grzegorzewskiej i APS oraz Katedra UNESCO im. Janusza Korczaka. Prorektor ds. Rozwoju kontroluje Biuro Promocji oraz Zespół do Spraw Projektów Operacyjnych, Strukturalnych i Edukacyjnych. Ponadto w strukturze organizacyjnej Akademii wyróżnia się: Biuro Rektora, Biuro ds. Zatrudnienia, Zespół

ds. Obronnych i Informacji Niejawnych, Biuro ds. Prawno- Organizacyjnych, Audytor Wewnętrzny, Inspektor Ochrony Danych. Oferta kształcenia w roku akademickim 2021/2022 obejmowała studia z zakresu: Socjologii, Psychologii, Pedagogiki specjalnej, Pracy socjalnej, Pedagogiki zdolności i informatyki, Pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, Logopedii, Edukacji artystycznej w zakresie sztuk plastycznych, Interdyscyplinarne studia na dzieciństwie i prawami dziecka.

Aktualnie w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej realizowane są studia podyplomowe: Coaching, myślenie projektowe i tutoring w edukacji, Mediacja sądowa i pozasądowa, Poradnictwo psychologiczne i interwencja kryzysowa, Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, Socjoterapia, Studium Coachingu, Psychologia transportu i bezpieczeństwa ruchu drogowego; Arteterapia z elementami terapii pedagogicznej, Grafika komputerowa i multimedialna, Zaawansowana grafika komputerowa i multimedialna; wspomaganie rozwoju i edukacja; Edukacja dla bezpieczeństwa, Matematycznie uzdolnione dzieci: diagnoza, wspomaganie rozwoju i edukacja; Metodyka wczesnego nauczania języka obcego; Praca z dziećmi sprawiającymi trudności wychowawcze; Prawo oświatowe w zarządzaniu szkołą i placówką. Zorganizowano Studia Kwalifikacyjne w zakresie: przygotowania pedagogicznego, przygotowania pedagogicznego dla psychologów, Zarządzanie w systemie oświaty oraz Wspomaganie rozwoju dzieci (0-5) w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w żłobkach i przedszkolach. Akademia Pedagogiki Specjalnej jest sygnatariuszem wielu umów i porozumień (krajowych i międzynarodowych) związanych z wymianą studentów (program Erasmus +), działalnością naukową, podnoszeniem kwalifikacji dydaktycznych pracowników, nostryfikacją dyplomów, współpracą z innymi uczelniami, fundacjami i stowarzyszeniami i innymi podmiotami. Studenci i pracownicy Akademii korzystają z internetowego Systemu USOS-web, co znacznie przyczynia się do sprawnej komunikacji i dbałość o jakość kształcenia. Dbałość o jakość kształcenia stanowi jeden z filarów funkcjonowania Akademii (powołano Pełnomocnik Rektora ds. jakości kształcenia, prowadzona jest planowa ewaluacja pod kątem oceny osiągnięć dydaktycznych i naukowych). W roku akademickim 2021/22 na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w APS studiuje 4496 osób oraz 32 cudzoziemców. Uczelnia zatrudnia ponad 500. pracowników (pracownicy dydaktyczni, naukowo-dydaktyczni, administracja).

W 2022 r. baza dydaktyczna Uczelni powiększyła się o kolejny (nowy, kilkunadcygodniowy) obiekt dydaktyczny (budynek „d”).

Dyrektorzy Instytutu: Maria Grzegorzewska (1922-1967); Otton Lipkowski (1967-1970); Szczepan Larecki (1970-1973). Rektorzy: Szczepan Larecki (1973-1981); Włodzisław Sanocki (1981-1982); Czesław Matuszewicz (1982-1984); Karol Poznański (1984-1990); Adam Frączek (1990-1993); Kazimierz Pospiszyl (1993-1999); Karol Poznański (1999-2002); Adam Frączek (2002 – 2008); Jan Łaszczyk (2008 -2016); Stefan Kwiatkowski (2016-2020); Barbara Marcinkowska (od 2020). Doktorzy honoris causa APS: Thomas Hammarberg 2008 ; Ewa Łętowska 2009 ; Henryk Skarżyński 2011;

Szewach Weiss 2012; Czesław Kupisiewicz 2013; Alicja Chybicka 2014; Anna Dymna 2016; Piotr Sztompka 2017; Marta Santos Pais 2017; Bohdan Maruszewski 2019; s. Małgorzata Chmielewska (2022), (Kulbaka, 2022).

Bibliografia

- Materiały archiwalne z Muzeum Marii Grzegorzewskiej i APS.
Archiwum PAN, syg. III-333, s. 4.
Statut PIPS z 15 lipca 1922; Statut WSPS z 1992 r.; Statut WSPS z 1998 r.;
Statut APS z 2007 r.; Statut APS z 2021 r.
Regulamin studiów w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej im. Marii
Grzegorzewskiej, Warszawa WSPS 1995.
Regulamin organizacyjny, WSPS, Warszawa 2001.
Gazeta Uczelniana. Wydanie Jubileuszowe 75 lat PIPS-WSPS 1922-1997.
Grzegorzewska, M. (1924). *Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie*, „Szkola Specjalna”, nr 1, 1924, s. 15-21.
Grzegorzewska, M. (1928/1929). *Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie*, „Szkola Specjalna”, nr 3-4, 1928/29, s. 149-196.
Grzegorzewska, M. (1946/1947). *Losy wojenne i odbudowa Państwowego
Instytutu Pedagogiki Specjalnej*, „Szkola Specjalna”, nr 1-4, 1946/47,
s. 6-12.
Doroszevska, J. (1972). *Dorobek Instytutu Pedagogiki Specjalnej w zakresie
teorii i praktyki pedagogiki specjalnej*, w: 50-lecie Państwowego
Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej 1922-1972,
Wyd. PIPS, Warszawa 1972.
Hryniewicka, A. (2014). *Wkład Marii Grzegorzewskiej w rozwój pedagogiki
specjalnej*, „O tym, na czym polega geniusz dobroci”, cz. 2., w „Szkola
Specjalna”, 2014, s. 151-156.
Hryniewicka, A. (2022). *W stronę człowieka... O odwadze twórczego
myślenia Marii Grzegorzewskiej*, Wyd. APS, Warszawa 2022.
Kulbaka J. (2012). *Niepełnosprawni. Z dziejów kształcenia specjalnego*, Wyd.
APS, Warszawa 2012.
Kulbaka, J. (2022). *Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii
Grzegorzewskiej – najstarsza uczelnia pedagogiczna w Polsce*. In:
Kronika Sejmowa, nr 37 (942), 2022 s. 154-164.
Larecki, Sz. (1972). *Stan i perspektywy rozwoju Państwowego Instytutu
Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*, w: 50-lecie
Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii
Grzegorzewskiej 1922-1972, Wyd. PIPS, Warszawa 1972.
Lipkowski, O. (1983). *Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii
Grzegorzewskiej w Warszawie 1922-1982*, Warszawa 1983.
Lipkowski O. (1990). *Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie*, w:
Stulecie urodzin Marii Grzegorzewskiej. Materiały sesji naukowej
18.IV.1988 pod red. Eugenii Dąbrowskiej, Warszawa 1990, s. 96-110.

- 50-lecie Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej 1922-1972*, Warszawa 1972.
- Poznański, K. (2002). *APS- przeszłość – dzień dzisiejszy – przyszłość*, „*Szkoła Specjalna*”, nr 3, 2002, s. 132-136.
- Poznański, K.; Markiewiczowa, H.; Kulbaka J. (2012). *Sami tworzyliśmy tę historię. Księga Pamiątkowa z okazji 90. rocznicy powstania Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (1922-2012)*, Warszawa 2012.
- Tomasik E. (1984). *Materiały z sesji naukowej poświęconej 60-leciu WSPS*, WSPS 1984.

Dr hab. Jacek Kulbaka, prof. APS

Katedra Historii Wychowania

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (APS)

Instytut Pedagogiki

Ul. Szczęśliwicka 40, 02-353 Warszawa, Rzeczpospolita Polska

jkulbaka@aps.edu.pl